

Zespół Aspergera u dziewcząt

Dziewczęta w spektrum stanowią swego rodzaju zagadkę dla lekarzy, psychologów i pedagogów. W wychowaniu dzieci obecne są uwarunkowania kulturowe. Czy to się niektórym podoba czy też nie nadal, czasem świadomie, a czasem nieświadomie, inaczej wychowujemy dziewczynki, a inaczej chłopców. Chłopiec, według naszych uwarunkowań kulturowych, ma być odważny i silny, ma nie płakać oraz wykazywać się sprawnością fizyczną. Dziewczynki z kolei mają być „grzeczne” – cokolwiek by to nie oznaczało, wrażliwe, empatyczne i opiekuńcze. Wychowanie według takich kanonów sprawia, że od dziewcząt wymagane są konkretne zachowania społeczne, które w zaburzeniach ze spektrum autyzmu są w znacznym stopniu zaburzone. I jak tu sprostać wymaganiom, których dziewczęta w spektrum nie potrafią zrozumieć? Aby nie „odstawać społecznie” od swoich rówieśnic zakładają różne maski. Nie bez przyczyny nazywane są przez niektórych „mistrzyniami kamuflażu” – na zewnątrz starają się ukryć swoje zaburzenia, obawy i wątpliwości, wewnątrz zaś toczą walkę pomiędzy tym, jak „powinny” a tym jak „mogą i potrafią” się zachować. Trudność w zdiagnozowaniu zespołu Aspergera wynika jeszcze z jednej rzeczy – dziewczęta lepiej dostosowują się do sytuacji społecznych, ponieważ z natury łatwiej im jest naśladować zachowania innych, a dla dzieci podstawową formą nauki jest właśnie naśladowanie.

Czym jest zespół Aspergera?

Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób ICD-10 definiuje zespół Aspergera jako zaburzenie o niepewnej wartości nozologicznej. Charakteryzuje się nieprawidłowościami w zakresie interakcji społecznych, a także ograniczonym, stereotypowym repertuarem zainteresowań i aktywności. Od autyzmu różni się ono przede wszystkim brakiem ogólnego opóźnienia lub upośledzenia rozwoju mowy i funkcji poznawczych. Zaburzeniu temu często towarzyszy wyraźna niezgrabność i tendencja do utrzymywania się zaburzeń w wieku młodzieńczym i w życiu dorosłym. W początkach wieku dojrzałego pojawiają się sporadycznie epizody psychotyczne.

Powyższa definicja odnosi się zarówno do chłopców, jak i dziewcząt. Dziewczęta z zespołem Aspergera wykazują jednak pewne charakterystyczne zachowania, które jednych śmieją, innych dziwią, a jeszcze innych niepokoją.

Co powinno zwrócić uwagę rodziców/opiekunów/wychowawców w zachowaniu dziewcząt? Jak zachowują się dziewczęta z zespołem Aspergera w różnych obszarach?

- ZABAWA
 - brak zainteresowania typowo stereotypowymi dziewczęcymi zabawkami – np. lalki, wózek, kuchnia;
 - scenariusze zabaw stanowią powielenie prawdziwego zdarzenia, sceny z filmu, fragmentu książki itp.;
 - zabawa polega na porządkowaniu, kolekcjonowaniu, sortowaniu.
- ZABURZENIA SI: nadwrażliwość na jasne światło i hałas.
- WYGLĄD
 - charakterystyczne są krótkie włosy;
 - ubiór przypomina styl chłopców – ma być wygodnie, a „ładnie”;

- dziewczęta nie malują się, nie zwracają uwagi na modę;
- pojawia się niechęć do czynności pielęgnacyjnych (np. mycie włosów, obcinanie paznokci, korzystanie z kosmetyków);
- czasem „damskie” zainteresowania są kamuflażem, aby wejść w grupę neurotypowych dziewcząt, aby nie czuć się „inną”.
- **ZAINTERESOWANIA**
 - zwierzęta, literatura klasyczna, kolekcjonowanie przedmiotów;
 - zainteresowanie ludźmi i zasadami obowiązującymi w życiu społecznym – analizują, pytają, dlaczego jest jak jest, skąd biorą się dane reguły życia społecznego – ułatwia to im zrozumienie i dostosowanie do panujących zasad.
- **RÓWIEŚNICY I UMIEJĘTNOŚCI SPOŁECZNE**
 - dziewczęta zachowują się podobnie jak neurotypowi chłopcy;
 - utrzymanie dłuższych relacji jest dla nich trudne i wymaga wielu prób;
 - gry kogoś polubią mogą stać się zaborcze i osaczać tę osobę, co powoduje, że osoba ta zaczyna odczuwać dyskomfort i rezygnuje z relacji;
 - posiadanie wymyślonych przyjaciół, tworzenie wyobrażonych światów – „wymyślony przyjaciel” to również etap rozwojowym u dzieci w wielu przedszkolnym, zwykle przyjaciel ten dorasta wraz z dzieckiem z „znika”, gdy ono pójdzie do szkoły; w przypadku dziewcząt z zespołem Aspergera etap ten przedłuża się - zdarza się, że wizualizują przyjaciela podczas samotnych zabaw lub używanie lalek jako sybstitut prawdziwych ludzi;
 - brak wycucia granicy sfery osobistej rozmówcy – np. zadawanie wprost często bardzo intymnych i osobistych pytań na forum;
 - w sytuacji skomplikowanej relacji społecznej wycofanie się z szerszych kontaktów – dziewczęta w takich sytuacjach stają się uległe i bierne;
 - posiadanie jednej przyjaciółki, która jest tłumaczeniem „dziewczyńskiego” neurotypowego świata – na zasadzie udowodnienia społeczeństwu „zobaczcie jestem taka jak ona”;
 - w okresie nastoletnim trudności społeczne nasilają się – interakcje społeczne są bardziej złożone, a potrzeba zrozumienia sygnałów społecznych coraz ważniejsza;
 - trudności w utrzymaniu kontaktu wzrokowego podczas interakcji społecznych, ucieczka przed trudnymi wydarzeniami poprzez „zawieszanie się”, marzenia na jawie.
- **TRUDNOŚCI W RADZENIU SOBIE Z EMOCJAMI**
 - dziewczęta z ZA są bardzo wrażliwe, przez co czują mocniej;
 - przywiązanie do przedmiotów, które pozwalają się uspokoić – utrzymuje się to w wieku szkolnym i dłużej;
 - stymowanie w miarę niezauważalnie dla otoczenia, aby rozładować emocje (bujanie się, kręcenie, trzepotanie rękami);
 - mało agresywnych reakcji w odpowiedzi na trudne zdarzenia – raczej werbalizują swoje emocje;
 - ukrywanie trudności związanych z akceptacją społeczną – jedną ze strategii jest obserwacja ludzi powszechnie akceptowanych oraz kopiowanie ich zachowań (np. maniery, głos itp.);
 - wysoki poziom lęku;
 - wycofanie lub przeżywanie intensywnych emocji, niewspółmiernych do zaistniałego bodźca.

- **RADZENIE SOBIE ZE ZMIANĄ**
 - zmiany planów i utartych zwyczajów są dla nich trudne;
 - w okresie dojrzewania mogą pojawiać się wybuch gniewu czy wywołana niepokojem potrzeba ciągłego rozwiewania obaw;
 - często tłumią wówczas niepokój i stres związany ze zmianą, by nie przyciągać uwagi innych do własnej niezdolności poradzenia sobie z tą sytuacją.
- **NASTOLATKI**
 - relacje interpersonalne obciążone stresem i nieporozumieniami z powodu różnic w intuicyjnym odczytywaniu i rozumieniu zachowań oraz oczekiwań innych;
 - dziewczęta zmagają się z większymi trudnościami w relacjach z ludźmi z otoczenia niż chłopcy z zespołem Aspergera;
 - nie potrafią odczytywać sygnałów społecznych, nie rozumieją reguł rządzących nastoletnimi przyjaciółmi;
 - przejawiają skłonność do ulegania niezwyklej fascynacji wybranymi osobami;
 - dążą do posiadania przyjaciela na wyłączność.
- **SZKOŁA**
 - jest ona dla dziewcząt z ZA źródłem braku kontroli, miejsce doświadczania traumy, niepokoju, ciągłego przebywania w środowisku społecznym;
 - raczej dobrze się sprawują i przestrzegają zasad;
 - często wykazują duży zasób słownictwa, jednak nauka nie przychodzi łatwo;
 - mają trudności w rozumieniu metafor, porównań, poczucie, że nie rozumie się komunikatów innych – z logicznego punktu widzenia metafora może nie mieć sensu.

Pomimo wielu objawów, z którymi mamy do czynienia u dziewcząt z zespołem Aspergera nadal jest on trudny do wychwycenia oraz poprawnego zdiagnozowania. Wymaga niezwyklej wnikliwości diagnosty, bacznej obserwacji dziewczynki oraz zainteresowania się jej wewnętrznymi przeżyciami. To, co widzimy na zewnątrz to często „kamouflaż”, aby dziewczęta mogły zapobiegać własnemu odczuciu inności i ocenie innych - „ona jest dziwna”. Prawdopodobnie postawiona diagnoza pozwala na poznanie samej siebie, wzrost poczucia własnej wartości i pewności. Daje świadomość, że istniała konkretna przyczyna dotkliwego poczucia inności oraz przeciwności, jakim musiały stawić czoła. Bo „dziwna” to przecież nie znaczy „inna”, „dziwna” to znaczy „wyjątkowa”.

Bibliografia:

- Sarah Hendrickx „Kobiety i dziewczęta w spektrum autyzmu. Od wczesnego dzieciństwa do późnej starości.”
- Jennifer Cook O'Tolle „(Sekretna) księga asperdzieciaka. Poradnik dla dzieci i młodzieży z zespołem Aspergera”
- Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10
- Materiały szkoleniowe „Dziewczęta z zespołem Aspergera – mistrzyni kamuflażu”

Przygotowała:
Elżbieta Pomian-Zbiciak

Psycholog PPP w Lubartowie